

SLUŽBA ŽENA KOD OLTARA

Službeno glasilo Sv. kongregacije za sakramente i bogoštovlje (odsjek za bogoštovlje) *Notitiae*, broj 162, 16 (1980), 1, str. 8—16, donosi studiju poznatoga liturgičara konzultora liste Kongregacije **Aimé-Georges-a Martimort-a** o ovom važnom i aktualnom pitanju. Studija je kratka, ali jasna, jezgrovita, uravnotežena, čime se inače pisac odlikuje. Dijeli se u tri dijela. U 1. dijelu, koji je najopsežniji, iznosi se povijesni pregled pitanja; u 2. dijelu izražen je sud o toj disciplini kroz povijest u svjetlu II. vat. sabora; u 3. dijelu govori se o sadašnjoj disciplini s obzirom na to pitanje. Mi ovdje donosimo prikaz te studije popunjujući ga onim što ista Sv. kongregacije govori u vezi s tim pitanjem u svom najnovijem dokumentu »*Inaestimabile donum*«. Time pružamo odgovor na pitanje: koje sve službe mogu žene vršiti u liturgijskom slavlju, posebno u misnom slavlju.

1. Povijesni pregled

Nepobitna je povijesna činjenica, koja se zapaža kroz tradiciju cijele Crkve, da je služba kod oltara bila strogo rezervirana muškarcima, bilo podđakonima (na Istoku), bilo akolitima (na Zapadu), bilo laicima. U ovom zadnjem slučaju željelo se na neki način izjednačiti laike s onima koji su primili redove, stoga ih se i oblačilo u isto ruho kao i njih.

Kod oltara nisu mogle posluživati ni posvećene djevice, ni udovice, pa ni onda kad su u crkvi imale za sebe odvojeno mjesto. One su kod Siraca mogle u liturgijskom slavlju imati ulogu koja na Zapadu odgovara *Scholi cantorum*, tj. smjele su pjevati za vrijeme liturgijskih čina

Postoje samo dva izuzetka, kod Siraca i Kaldejaca na Istoku. Oni se odnose na ženske samostane u pustinji sa strogom klauzурom u koje je rijetko dolazio svećenik ili đakon iz udaljenih okolnih mjesta. Dokument iz 532. — 538. god. dozvoljava da u tim samostanima nadstojnica vrši ulogu đakonise, da uzima »tajne«, ali ne s oltara nego s mjesta gdje se one čuvaju, te ih dijeli drugim redovnicama samostana i djeci koja se tu slučajno nađu. U dokumentu se izričito naglašava da im nije dozvoljeno uzimati sv. tajne sa svetog stola niti ih na njega donositi.

Drugi dokumenat, koji potječe gotovo iz istog razdoblja, dozvoljava da u tim samostanima, kad nema đakona, đakonisa ne samo dijeli sv. pričest nego i da smije ulaziti u prezbiterij i stavljati tamjan u kadio-

nik, ali da ne izgovara odgovarajući molitveni obrazac, te da ulijeva vodu i vino u kalež. Sve se to obavljalo ne na oltaru nego na đakonikonu. Dozvole su se odnosile samo na samostane u pustinji sa strogom klauzuro. Đakonise su međutim dosta rano nestale iz sirijske prakse, mnogo ranije nego je nastala redakcija Pontifikala Mihaela Velikog (12. st.).

Opća disciplina Crkve s obzirom na to pitanje jasno je izražena koncem 4. st. lapidarnim riječima kan. 44. Laodicejske kolekcije: *Ženama nije dozvoljeno ulaziti k oltaru*. Osim toga teksta, koji je bio gotovo u svim kanonskim kolekcijama i na Istoku i na Zapadu, postoje u latinskoj Crkvi i mnogi drugi dokumenti koji svjedoče o trajnom nastojanju pojedinaca da uvedu abuzuse u toj stvari, kao i odlučnost hijerarhije u suprostavljanju tim abuzusima, smatrajući ih »prezirom božanskih stvari«, kako piše papa Gelazije 11. ožujka 494. biskupima južne Italije i Sicilije. Trojica biskupa sjeverozapadne Galije 511. god. nazivaju to »novošću« koju treba osuditi, »nečuvenom supersticijom« to što bretonski svećenici dozvoljavaju da im žene vrše službu kod oltara i narodu dijele krv Kristovu dok oni dijele tijelo Kristovo. Ta naime služba nije više bila akolita i đakonisa već đakona.

Liber Pontificalis donosi odredbu pape Sotera u kojoj se kaže da »nijedan redovnik ne dotiče svete palije i da ne stavlja tamjan u crkvi«. Neki rukopisi, mjesto »redovnik«, imaju »redovnica«. Papi Bonifaciju se pripisuje odredba: »Nijedna žena ili redovnica ne smije doticati ili prati svetu palu ili stavljati tamjan u crkvi, nego samo službenik.« Svi zakoni, bilo istiniti bilo apokrifni, osuđuju abuzus pripuštanja žena k oltaru. Pismo Pseudo Sotera ući će u Gracijanov Dekret koji zabranjuje da »žene ili redovnice dotiču sveto posuđe ili posovećene pale i da nose kâd oko oltara«, tražeći da se to dalje ne širi i da se najhitnije dokine.

Pseudo Soterov Dekretal potaknuo je francuske biskupe da ustanu protiv abuzusa pa su na koncilu u Parizu 829. god. posebno naglasili da je »miješanje žena oko oltara i njihovo bezobzirno doticanje svetog posuđa, te pružanje prezbiterima svećeničke odjeće i dijeljenje tijela i krvi Gospodinove narodu... protiv božanskog zakona i kanonske uredbe«.

Mogli bismo nabrajati još mnoge kasnije dokumente o ovoj problematici, bilo da se pripisuju jednom ili drugom papi, bilo lažnim ili istinskim kanonskim propisima. Iz njih možemo zaključiti da su disciplinski propisi s obzirom na posluživanje žena kod oltara bili strogi i da je tako držala cijela tradicija Crkve. Stoga nije ništa čudno da se ta disciplina nalazi u srednjovjekovnim i u današnjim kanonskim propisima.

Kanonskim propisima koji su zabranjivali ženi pristup k oltaru kasnije su se pridružili i liturgijski propisi, što nam potvrđuje Rimski misal u svom uvodnom dijelu i Kodeks kanonskog prava. Iako se u tim

propisima i zakonima ne donose precizni motivi i okolnosti za takav stav, ipak — čini se — pravi je motiv radi čega su žene isključene od oltara druge naravi, premda se on izričito ne spominje. To je ona linija koja je u koncepciji sv. Ciprijana spojila niže redove sa svećeništvom, smatrajući ih normalnim etapama na putu prema sv. redu. Latinski teolozi srednjeg vijeka ne promatraju »niže redove« kao produžetak đakona nego smatraju da ih Krist vrši na istoj osnovi kao i više redove. Oni koji vrše te službe već se tim smatraju »klericima«, iako nisu primili instituciju ili ređenje, koje se ne može podijeliti nikome drugom osim muškarcima, budući da se to odnosi na sveto ređenje. Taj odnos između nižih služba i svetog reda od starine se trajno opaža u kanonskoj i liturgijskoj tradiciji.

To je u kratkim crtama povijesni »izlet« s obzirom na pitanje služenja žena kod oltara. Iz njega se jasno vidi drevnost i općenitost discipline koja ne dozvoljava ženama da služe kod oltara. U daljnjem izlaganju pogledat ćemo autorovo tumačenje te discipline koju on iznosi na temelju pozicija koje je zauzeo II. vat. sabor i na temelju stava današnje discipline u toj stvari.

2. Povjesna disciplina u svjetlu koncilske reforme

a) Drugi vat. sabor donio je na području ekleziologije općenito, a o svećeništvu i liturgiji posebno, doktrinalni napredak koji je djelomično oslabio izvjesna teološka mišljenja koja smo baštinili od srednjega vijeka. Taj napredak dugujemo dobrim dijelom povjesničarima koji su nam osvijetlili starodrevne institucije i njihovu evoluciju kroz protekla stoljeća.

Aktivno sudjelovanje vjernika u liturgiju, što su počeli naglašavati Pio X., Pio XI., posebno Pio XII. u instrukciji, od 3. rujna 1958., poprimilo je novo svjetlo koncilskom naukom o »svećeništvu« vjernika. Pitanje discipline, a još više narav »nižih redova« došlo je do potpune revizije Motu proprio Pavla VI. *Ministeria puaedam*, od 15. kolovoza 1972.

Ekumenske rasprave, kao i Godina žene, stavili su na tapet, koji put i žučljivo, posebno u Sjevernoj Africi, pitanje ministrija žena. Deklaracija Kongregacije za nauk vjere *Inter insigniores*, od 15. listopada 1976., htjela je dati konačnu riječ raspravi o pripuštanju žena u svećeništvo, dok je pitanje đakonata isti Dikasterij ostavio za daljnji studij.

Konačno, neke su koncesije službeno dane u *Ordo Missae* iz god. 1969., br. 66 i 70. Te su koncesije ponovno potvrđene u III. instrukciji Savjeta, *Liturgicae instaurationes*, od 25. srpnja 1970., br. 7.

U drugom izdanju *Rimskog misala*, od 7. prosinca 1974., dane su još neke koncesije i ukinute neke restrikcije. U navedenim dokumentima

ženama je dana mogućnost da vrše službe izvan prezbitenija (čitati »upozorenja«) i, ukoliko dopušte biskupske konferencije, čitati čitanja, osim Evanđelja i nakana opće molitve vjernika. Ta preinaka liturgijske discipline seže do prvotne Crkve i povezuje se s Pavlovom zabranom: »Neka žene na sastancima šute!« (1 Kor 14, 34). Instrukcija *Immensae caritatis*, od 25. siječnja 1973., dozvoljava da žena u nekim slučajevima može biti izvanredni djelitelj pričesti. Ipak to sve ne sačinjava veliku novost ako se ima pred očima praksa prvih stoljeća.

Posebno nema velike novosti kad znamo da je kardinal Lercaro, predsjednik Savjeta, u pismu koje je uputio predsjednicima biskupskih konferencija 25. siječnja 1966. (br. 7), kao i spomenuta Instrukcija *Liturgicae instaurationes*, od 25. srpnja 1970. (br. 7), ponovno upozoravaju da »prema vlastitim liturgijskim propisima crkvene tradicije, nije dozvoljeno da žene (djevojke, udate, redovnice) u crkvama, kućama, samostanima, kolegijima, ženskim institutima služe svećeniku kod oltara«. Motu proprio *Ministeria quaedam*, u br. VII, također napominje: »Ustanova čitača i akolita, prema časnoj predaji Crkve, rezervirana je muškarcima.«

b) Zašto ta ograničenja? Proizlaze li ona, možda, iz prevelikog straha od disciplinskih promjena? Ili je to ostatak prošlosti koja je zapostavljala ženu? Tako se govorilo. Ipak, čini se, mi se nalazimo pred mnogim činjenicama koje zahtijevaju teološku refleksiju.

Osobito je važna tvrdnja kardinala Lercara u spomenutom pismu: »Ministerij ovisi o volji Crkve, a Katolička Crkva stvarno nikada nije povjerala liturgijske službe ženama« (br. 7). To znači da ministerij nije pravo krštenika nego krštenje samo daje temeljnu sposobnost da se ministerij primi. Crkva pak podjeljuje ministerije, a njihovo je vršenje uvijek pod nadzorom hijerarhije. Ne smije se naime brkati ministerije i karizme.

Postoji opasnost da Motu proprio *Ministeria quaedam* čitamo previše jednostrano, zaustavljajući se na onome što taj dokumenat ukida ili preinačuje a zaboravljajući na ono što on sadrži.

Mogućnost podjele starih »nižih redova« muškarcima laicima, pa i oženjenima, već je potvrdio Tridentinski sabor (Sess. 23, *De reformatione*, c. 17). S obzirom na akolitat, *Ministeria quaedam* ostaje pri tradicionalnoj definiciji: »Akolit se postavlja da pomaže đakonu i služi svećeniku.« Čini se da je time potvrđeno mišljenje koje drži da je akolitat povezan sa svetim redom. Ta povezanost bila je istinski duboki razlog, iako nije jasno izražen, da se žene isključe od služenja kod oltara.

To potvrđuje i pastoralna praksa. Naime, služenje kod oltara pobuđivalo je u dječacima i mladićima želju za svećeništvom, barem je tako bilo do naših dana. To znači da fizička blizina oltaru priziva i nadahnjuje duhovnu blizinu, premda je to teško konkretno objasniti.

3. Sadašnje stanje

a) U mnogim su se mjestima mogle vidjeti djevojčice u koru među dječacima obučene u albe. Zbog čega se uvodi taj običaj? Možda zato što se danas u školama više ne odvajaju djevojčice od dječaka? Može biti. Ali nije isključeno da izvjesni svećenici time žele dokinuti svaku diskriminaciju žene u liturgijskoj službi. Tako se isto događalo i onda kad se vršio pritisak da se ženama dopusti čitanje misnih čitanja, premda se kao razlog iznosila činjenica da za to nema prikladnih muškaraca. Također se događa da, kad u određenim slučajevima Sv. Stolica dozvoli da laici budu izvanredni djelitelji pričesti, neki to brzo pretvore u redovito pravilo na temelju »svećeništva krštenika« ili »općenitosti služenja«. Zar se u nekim crkvama ne vide časne sestre kako dijele sv. pričest dok svećenici stoje sasvim slobodni?

Pripuštanjem djevojčica da vrše službu ministranata, kao »kleričice«, praktično od njih stvaramo liturgijske službenike. Dokaz za to jest i činjenica da ih se oblači u albe kao i akolite.

b) Izvjestan broj velikih problema koji se odnose na ministrije bili su predmet studija, ili će to još biti. Stoga se ne bi smjelo izlaziti sa presmionim odlukama na pitanje služenja žena kod oltara prije nego se donesu zrela rješenja o drugim problemima.

Eventualni povoljan odgovor s obzirom na pripuštanje žena u službu kod oltara, u sadašnjem času neće mimoći žučljive rasprave, a upravo sada trebamo mirnog ozračja da se to pitanje prostudira.

c) Kao zaključak možemo reći slijedeće: nikada se ne smiju zaboraviti neophodno potrebni pastoralni uvjeti da bi se dobro ostvarila liturgijska reforma koja je već dovršena, a to je potreba izvjesne stabilnosti, bez koje se ne mogu brati plodovi sadašnje obnove, te poziv na borbu protiv anarhičnih i brzopletih inicijativa, posebno onih koje nanose štetu zreloj refleksiji i odluci Sv. Stolice.

Najnovija Instrukcija Sv. kongregacije za sakramente i bogoštovlje *Inaestimabile donum*, od 3. travnja 1980., osvrnula se i na pitanje uloge žena u liturgijskom slavlju te naglasila: »Kako je poznato, postoje razne uloge koje žena može vršiti na liturgijskom skupu. Među takve spada čitanje Božje riječi i izgovaranje nakanâ molitve vjernika. Ženama pak nije dopušteno da kod oltara vrše službu akolita ili ministranata« (br. 18).

Priredio: FSC